

Victòria dels Àngels i l'òpera

Jaume Radigales i Babí*

Professor titular de la Universitat Ramon Llull. jaumer@blanquerna.edu

Exordi

Fa uns mesos ha aparegut a França *Les autres soirs*, llibre de memòries d'Elisabeth Schwarzkopf editat per André Tubeuf. S'hi poden llegir perles com aquesta: "Abans de cantar en escena s'assaja i abans d'assajar un es prepara per assajar, s'aprèn, es treballa per assegurar-se del que s'aprèn. La memòria, la cura, la forma física, la salut, fins i tot el plaer de cantar, tot això s'adquireix, es renova, es treballa, sí, durant tot el temps. Qui vol viure aquesta vida no pot no voler-ne ni permetre-se'n una altra, ni tan sols somiar-hi. L'evasió li és prohibida". I encara més: "Si per un moment es pogués pensar que hi ha alguna cosa més important que el cant, no es cantaria. Si s'ambiciona fer escoltar tot el que el compositor i el poeta han posat en la seva obra, de fer-la real per un sol instant, però en la seva més gran bellesa i veritat possibles, cal un compromís tan constant de totes les forces i facultats del cos, de l'esperit, de l'ànima, que no és possible cap altre. Fora del seu cant, el cantant és inútil. I si el cant fos inútil, el cantant no seria res. Quan se'n va a dormir, només s'endú la seva disciplina i no els problemes de la carrera, les ambicions, les intrigues, les preocupacions o la felicitat personal". Rigor, preparació, abnegació, bellesa i veritat són tan sols algunes de les característiques que defineixen l'art de Victòria dels Àngels. El professor i col·lega, Dr. Francesc Bonastre, ha tingut la gentilesa de fer-me confiança i de sol·licitar un discurs en una ocasió com aquesta, solemne i emotiva. He cregut oportú referir-me, ni que sigui de manera escadussera (bàsicament per limitacions d'espai), a les interpretacions operístiques de la nostra homenatjada, la senyora Victoria de los Ángeles López García, acadèmica d'honor d'aquesta institució que avui ens acull. El mateix dia, per cert, que el Centro de España de Lima ret també un homenatge a la nostra artista, que va actuar a la capital del Perú el 1956 i el 1995.

* * *

El cant i les seves formes seran sempre limitats per definir l'art interpretatiu de Victòria dels Àngels. Perquè, precisament "per damunt de les ales del cant" (si fem cas al cèlebre lied de Mendelssohn), la soprano barcelonina era una personalitat musical de cap a peus, amb una formació envejable, filla d'una generació igualment envejable en matèria d'ensenyament musical. Perquè el que ensenyaven els mestres d'aquell temps, més enllà de tècniques, era l'abnegació i el sacrifici que constitueixen la pedra de toc de tot aquell qui vulgui dedicar-se a aquest llenguatge diàfan, abstracte, sensible i efímer que és el musical. Rememorant aquelles èpoques, el tenor Carlo Bergonzi,

amb qui vaig poder mantenir una llarga conversa fa unes setmanes, em deia quelcom molt significatiu referint-se a l'art de Victòria i al de la també recentment desapareguda Renata Tebaldi: "avui, els joves cantants ja no se sacrifiquen".

Victòria dels Àngels, lluny del divisme melodramàtic de les sopranos italianes, però també de l'ascètic metall de què semblen impregnades algunes artistes germàniques, vivia aquest sacrifici amb un etern somriure als llavis. Fins i tot quan les circumstàncies personals (algunes dramàtiques, d'altres innegablement tràgiques) semblaven impossibilitar aquell somriure. I bé, ella sempre va cantar, per exemple, un personatge com la Manon de Massenet amb una rialla dibuixada en el seu rodó i bellíssim rostre. Potser perquè, com a catalana, entenia que en això del seny i la rauxa sempre hi ha un punt mig d'equilibiri: la sana ironia.

Per no parlar de la Comtessa d'Almaviva que, en les dues àries que Mozart li escriu en *Les noces de Fígaro* (la primera òpera de Victòria al Liceu, ara ha fet precisament 60 anys), sembla predir la desafortunada vida matrimonial de la nostra homenatjada. Aquí és on hi ha l'art per ser recreat, reinterpretat pels seus artífexs, els artistes. I Victòria reinterpretava la Comtessa com si volgués obrir una porta a l'esperança, semblava obrir finestres i balcons si escoltem la seva interpretació de la segona secció de l'ària "Dove sono", que diu precisament "Ah! Se almen la mia costanza / nel languire amando ognor, / mi portasse una speranza / di cangiar l'ingrato cor". Constància i esperança. Paraules de Da Ponte que semblaven escrites per a Victòria dels Àngels i que només es podein traduir amb la música de Mozart. Per cert, quina gran cantant mozartiana va ser Victòria, tot i que en estudi ens va deixar ben poques coses gravades: Walter Legge, director artístic del segell EMI (exclusiu de Victòria), estava casat amb Elisabeth Szwarkopf i, és clar, el tron mozartianà estava privilegiadament reservat per a la soprano alemanya.

L'artista es mesura no només en funció de les seves capacitats, sinó també (i m'atreviria a dir sobretot) de les seves limitacions i del reconeixement pragmàtic d'aquestes. Victòria dels Àngels, certament, va interpretar molts papers operístics (36 si les dades no em fallen) al llarg de 35 anys de carrera operística. Des de Carmen fins a Mimì, passant per Desdemona, Violetta o Cio-Cio San. Sense oblidar Melisanda, Marguerite o Manon, la Comtessa d'Almaviva o algunes heroïnes wagnerianes amb la "E" com a lletra fetitxe: Elsa, Elisabeth i Eva. Pot semblar una llista molt llarga, però en realitat no ho és tant, si pensem en alguns cantants actuals que semblen voler "colleccionar" papers operístics que superen el centenar, com si això fos una gran proesa acrobàtica. Victòria no era acròbata, sinó artista. A més, no hem d'oblidar que alguns dels seus papers els va interpretar només ocasionalment, quan les circumstàncies així ho exigien: el seu pas per l'òpera straussiana (com aquella *Ariadne auf Naxos* amb què Victòria dels Àngels debutava a La Scala de Milà) és anecdòtic. O la Lady Harriet de la *Martha* de Flotow que, per compromís, va haver d'acceptar per al Metropolitan de Nova York. Aquest teatre i molts altres de reconegut prestigi com el Colón de Buenos Aires, el Covent Garden de Londres o l'Òpera de París, sempre van tenir en Victòria dels

Àngels una de les seves cantants predilectes. I no només pel seu art sinó també pel seu tarannà, per la seva bonhomia, per la seva dolçor en el tracte, sempre exquisida amb col·legues, públic o empresaris. Potser això és el que va provocar la cèlebre “boutade” de Maria Callas quan, després del seu enfrontament amb l’empresari Rudolf Bing va declarar: “Victòria dels Àngels és l’única flor en el femer del Metropolitan”.

Tornem, però, a la Victòria cantant d’òpera. Dotada d’un timbre definible tan sols per la seva transparència i amb uns dots excepcionals en la impostació natural (ja des de ben petita, cosa que va impressionar la mateixa Mercè Plantada quan als tretze anys Victòria es va presentar per primera vegada al Conservatori del Liceu), la tessitura de Victòria dels Àngels era de soprano lírica. Lírica pura, sense epítets ni matisos. Va ser precisament aquesta puresa el que Victòria dels Àngels mai va voler malmetre i per això sempre va rebutjar papers llaminers com els de Norma, Aida o Isolda. Llaminaures que el públic segurament hauria degustat, però que haurien acabat prematurament amb la veu de la nostra soprano. En canvi, sí que va poder aportar la seva personalitat en papers de mezzosoprano. Sense canviar el color de la seva veu però sí amb un innegable treball en el registre greu, i sense forçar-lo, Victòria dels Àngels va fer una Carmen de referència. Per no parlar de la Rosina d’*El barber de Sevilla* que va enregistrar en dues ocasions (1952 i 1962) i que sempre cantava en la versió original de mezzo i en un moment en què la protagonista femenina de l’òpera rossiniana semblava patrimoni exclusiu de les sopranos lleugeres amb pirotècniques coloratures.

Victòria dels Àngels va convertir en referencials les seves interpretacions. Almenys les dels papers que cantava més sovint. Si algú vol saber com es canta Puccini, què és *La bohème*, i qui és Mimì ha d’escoltar el “Mi chiamano Mimì” o el “Donde lieta uscì” de Victòria dels Àngels. Ningú com ella va entendre aquells matisos tan dramàtics de les frases “Dormi, amor mio!, dormi sul mio cor./ Tu sei con Dio,/ ed io col mio dolor” que Cio-Cio San canta al seu fill al tercer acte de *Madama Butterfly* i que Victòria no només cantava sinó que deia, amb la seva perfecta pronunciació i dicció. L’insistent “Réponds vite!” que Marguerite canta davant del mirall en la seva ària “de les joies” del *Faust* de Gounod, o les captivadores frases inicials de Manon en el primer acte de l’òpera de Massenet són exemples de com fer música en majúscula, més enllà de la feblesa dels llibrets o de l’acartrament de drames decididament vuitcentistes: Victòria dels Àngels feia creïbles els seus personatges i no necessitava excessius escafaalls escènics per SER (en majúscula) les heroïnes que interpretava.

Potser això va fer que els néts de Wagner, Wieland i Wolfgang, sol·licitessin Victòria per a la producció de *Tannhäuser* que el 1961 Wieland Wagner dirigia escènicament a Bayreuth, la petita ciutat esdevinguda veritable santuari per als wagnerians d’arreu del món. Victòria ja havia interpretat anteriorment el paper d’Elisabeth (la primera vegada, per cert, al Liceu) i l’entenia des del misticisme a què l’abocaven, per exemple, les lectures de Santa Teresa de Jesús. L’abnegat rol de l’heroïna de l’òpera té en la veu de Victòria dels Àngels l’entusiasme de l’enamorada (en la frase “Wie jetzt mein Busen hoch sie hebet”), però també el capteniment místic com a crida a la redempció, per exemple en el monòleg “Der unglücksel’ge, den gefangen”.

Disculpin la cita minuciosa de frases i escenes, però és que les interpretacions de Victòria dels Àngels mereixen aquest tipus de radiografies. I les resisteixen. Llàstima que se’ns privi de la radio-

grafia de la gran Mariscala que Victòria dels Àngels hauria pogut fer. El tron també estava ocupat per Elisabeth Schwarzkopf i Victòria, amb gran intel·ligència i humilitat, mai va voler cantar *El cavaller de la rosa*. Ella mateixa era conscient que les comparacions esdevindrien odioses i, tot i que els Puccini o Verdi de Renata Tebaldi, Maria Callas i Victòria dels Àngels tenen personalitat pròpia i no resulten millors en la veu d'una o altra cantant, el cas de la Mariscala era excessivament delicat per la proximitat tímbrica de dues veus com les de la soprano catalana i l'amenaya. Però, amb tot, no deixem de lamentar que Victòria no volgués cantar més Strauss. Una decisió que respectem i en la qual podem seguir somiant desperts.

He volgut deixar per al final la relació de Victòria dels Àngels amb el Liceu per dos motius: per inventariar-la i per aclarir algunes imprecisions que darrerament s'han pogut llegir o sentir en diferents mitjans de comunicació, massa pendents del groguisme i la morbositat especulativa.

Oficialment, s'ha dit sempre que Victòria dels Àngels va debutar al Gran Teatre del Liceu el gener de 1945, gràcies al recolzament de l'empresari Mestres. Això és parcialment cert, perquè un mes abans, el desembre de 1944, va oferir un recital privat al Saló dels Miralls del mateix teatre. Però la nit del 13 de gener de 1945 seria molt especial en la vida de Victòria dels Àngels: debutava a la impressionant sala d'un Liceu que acollia una versió de *Les noces de Fígaro* de Wolfgang Amadeus Mozart. Victòria dels Àngels interpretava la Comtessa d'Almaviva al costat de Raimon Torres, August Boeuf i Rossy de Valenzuela amb direcció musical de Napoleone Annovazzi. El febrer del mateix 1945 la soprano barcelonina va interpretar al teatre de La Rambla un triple programa que incloïa, a més de *La serva padrona* i *Il segreto di Susanna*, el conjunt de madrigals *Il combattimento di Tancredi e Clorinda* de Monteverdi.

El gener de 1946 Victòria dels Àngels tornava al Gran Teatre del Liceu. A més de tres funcions més de *Les noces de Fígaro*, va cantar-hi *Manon*, *Faust* i *La bohème*. El 1947, i després del triomf de Victòria al Concurs de Cant de Ginebra, tornava al Liceu al costat de Giuseppe di Stefano. Era per cantar-hi una nova i memorable *Manon*. I un any després, el primer Wagner al Liceu: *Tannhäuser*, el febrer de 1948, i cantada en alemany (excepte el cor, que ho feia en italià) fins i tot per Victòria dels Àngels, cosa que feien molt pocs cantants llatins. El maig del mateix any, el concert preparat amb motiu de la visita a Barcelona del general Franco es va pensar en funció dels gustos (per dir-ho d'alguna manera) del sanguinari dictador. Dur d'orella i insensible de mena, Franco es va empassar un programa en què l'únic positiu van ser les presències a l'escenari del pianista José Iturbi i de la nostra exímia soprano.

El febrer de 1949 hi havia un nou Wagner: *Lohengrin*, dirigit per George Sebastian i amb decorats de Josep Mestres Cabanes. Victòria dels Àngels hi cantava la part d'Elsa, la fràgil protagonista, al costat de Joachim Sattler i Tyge Tygenen (que es repartien el rol titular), Raimon Torres i Elsa Cavelti. Des de *Destino*, Xavier Montsalvatge va dir que Victòria va estar "perfecta en sus intervenciones, magnífica de voz, inteligente en la comprensión de las exigencias de la obra".

Després d'una altra *Bohème* amb Mario Filippeschi, Victòria tornava a protagonitzar una altra òpera alemanya, molt rara en el seu repertori: *El caçador furtiu* de Carl Maria von Weber i amb

direcció musical de Hans von Benda. Aquella òpera (que Victòria cantaria una vegada més i prou, el 1955, a la Scala de Milà amb direcció de Carlo Maria Giulini) va causar el deliri entre el públic, que va obligar la soprano a cantar dues vegades més la cavatina d'Agathe del tercer acte, "Und ob die Wolke sie verhülle".

Amb decorats de Mestres Cabanes, *Els mestres cantaires de Nuremberg* es presentaven al Liceu el gener de 1950. Victòria dels Àngels hi cantava la part d'Eva al costat del Hans Sachs de Wilhelm Schirp i amb direcció musical de Hans von Benda. En el transcurs d'aquelles funcions, Victòria va rebre un homenatge del Gran Teatre del Liceu, que el gener de l'any següent l'acollia amb unes noves funcions de *Tannhäuser*.

A partir d'aleshores començarien aquells anys difícils amb els que tants han especulat, de vegades de manera ràpida, gratuïta i maldestra per indocumentada. Victòria dels Àngels, per les raons que fossin, segurament no era la soprano predilecta de l'empresari que a partir del 1949 (primer en companyia i més tard en solitari) va assumir les regnes del Gran Teatre del Liceu, Joan Antoni Pàmias. Però també és cert que l'entorn de Victòria no l'afavoria: el seu marit resultava inflexible en les condicions contractuals i la soprano poc hi podia intervenir, tot i que era ella la qui actuava dalt de l'escenari o la que n'estava absent. Acusat pel marit de tractar els cantants com un sac de patates, Pàmias va jurar que si Victòria dels Àngels volia tornar a cantar al Liceu hauria de demanar-ho de genolls.

I va ser així com les absències de Victòria dels Àngels al Liceu serien massa freqüents; va actuar-hi el 1955 (un títol), el 1956 (dos títols), 1958 (un títol), 1961 (l'estrena de *L'Atlàntida* de Falla dirigida per Toldrà) i 1967 (un títol). Per la cronologia, ja es pot veure que els anomenats "clans" amb noms propis encara no tenien cabuda ni poder decisor en els destins del Liceu. Cert és que a partir de 1980 (i quan, recordem-ho, Victòria ja estava retirada de l'òpera) no va actuar en forma de concert fins el 1992, i que la cerimònia inaugural dels Jocs Olímpics del mateix any va estar tenyida per conxorxes diverses. Però al Cèsar el que és del Cèsar. Les rivalitats en el món de l'òpera hi són, però precisament la mateixa Victòria dels Àngels refusava malparlar de ningú (per molt de mal que li hagués fet), de manera que per respecte a la seva memòria, i sobretot ara que ja no hi és, no especularem amb allò que, d'altra banda i malgrat el que s'ha dit més amunt, documentalment no es pot demostrar. Almenys per ara.

Tornem, doncs, a l'itinerari liceístic de Victòria dels Àngels: el desembre de 1955 cantava *Madama Butterfly* al costat de Gianni Raimondi i de Manuel Ausensi. Segurament, Victòria cantava el paper de Cio-Cio San amb aquell vestit autèntic de geisha que un admirador, el barceloní Antoni Rocha, li havia regalat. L'òpera de Puccini va servir perquè alguns liceistes acusessin de freda la interpretació de Victòria dels Àngels. Potser perquè dos anys abans Retata Tebaldi havia debutat al teatre i havia iniciat la relació d'amor entre la soprano i el Liceu, tot i que la *Butterfly* de la Tebaldi no arribaria fins al 1958. Anys després, la mateixa soprano catalana rememorava aquelles funcions amb aquestes paraules: "Va arribar la nit de la representació. La Butterfly comença cantant des de l'interior fins a la seva famosa sortida sobre el pont on acaba la frase. Tanques el para-sol, et quedes quieta i aquí, sempre, de rigor, hi ha una espècie de mutis de l'orquestra i, també de rigor, sempre, sempre, cantis com cantis, el públic aplaudeix. Increïble. Silenci total. Ni la claca va començar. Vaig veure que el mestre dubtava fins que va decidir continuar. I jo ja ho vaig veure clar i em vaig dir: 'Victòria, definitivament el públic no t'estima. Això serà una conquesta molt difícil'. I em vaig posar

a plorar. I no podia parar. La Suzuki em deia: ‘Non piangere, Victòria, non piangere’. Però jo no ho podia evitar. Era una cosa terrible, perquè és molt difícil cantar plorant. Fins que va arribar l’últim acte i el tenor canta ‘Addio fiorito asil’ i el teatre cau. Els aplaudiments forts i entusiastes contrastaven amb el meu ‘Un bel dì vedremo’ que havia cantat abans i m’havia dedicat quatre aplaudiments normalets. I jo anava pensant: ‘Mare de Déu, si al Metropolitan això és un èxit sense precedents!’ Un contrast terrible. I després, a la mort de Butterfly, es veu que ja estava tan desfeta que devia fer una mort més sentida del normal, no ho sé, i la gent va reaccionar i va començar a aplaudir amb bogeria. Semblava mentida. Estona i estona. Però jo no podia deixar de plorar mentre m’anava repetint: ‘Massa tard, massa tard’”. Però el cert és que aquelles funcions van generar en l’ànim d’alguns espectadors una reacció que va acabar en forma de carta, damunt de la taula de l’empresari. Els sota-signants sol·licitaven a l’empresa del Liceu que es retés el merescut homenatge a una cantant que, després dels seus triomfs internacionals, demostrava la seva vàlua en el teatre que deu anys enrere la veia debutar: “Victoria de los Ángeles, es algo más que una gran cantante, es la embajadora del arte musical español por el mundo, demostrando en las más distintas latitudes las posibilidades del genio y espíritu nacional al servicio del arte (...) Creemos que con la ofrenda de unas flores, modestas o importantes según las posibilidades de cada uno, podemos y debemos adherirnos a tan merecido homenaje, y a tal efecto pedimos haga circular estas líneas para general conocimiento”. Efectivament, la carta va tenir el seu efecte i finalment Victòria va rebre la Medalla d’Or del Gran Teatre del Liceu dies després, en una funció d’homenatge a la soprano catalana.

Un any després d’aquella *Madama Butterfly*, el novembre de 1956, Victòria dels Àngels tornava al Liceu per cantar-hi dues òperes: novament *Manon* i *Bobème*. El 1958, i novament el mes de desembre (en què sempre viatjava a Barcelona per celebrar el Nadal amb els seus), Victòria dels Àngels va rebre la Medalla d’Or de la Ciutat de Barcelona i es presentava al Liceu amb la seva Rosina d’*El barber de Sevilla* al costat de Ronaldo Panerai.

El 24 de novembre de 1961 s’estrenava la versió que Ernesto Halffter havia deixat enllestida de *L’Atlàntida* de Manuel de Falla i que dirigia Eduard Toldrà. Victòria havia patit recentment un avortament i a Toldrà li quedaven pocs mesos de vida. La soprano cantaria la mateixa partitura en la inauguració de la temporada 92-93, amb direcció d’Edmon Colomer. Seria mesos després del seu recital amb Manuel García Morante, el 24 de juliol de 1992 (un dia abans de la inauguració dels Jocs Olímpics) i que va suposar un plebiscit per a la soprano davant d’un públic que la reclamava i l’enyorava.

I ho feia des de 1967, quan el gener d’aquell any Victòria dels Àngels s’havia presentat per última vegada en una òpera al teatre. Era amb *Manon*, al costat de Franco Bonisolli, el controvertit tenor que cantava un Des Grieux espectacular. En alguna de les funcions es va deixar sentir un sector de públic, en desacord amb la interpretació de la soprano catalana, però l’última funció va acabar amb una pluja de flors per a Victòria dels Àngels. En la crítica publicada a la revista *Destino*, Josep Casanovas es referia a la soprano com a protagonista indiscutible de la vetllada i no n’estalviava elogis: “Victoria de los Ángeles es única, sin que pretendamos con esta afirmación sentar el hecho de que sea o no la primera cantante del mundo, tema que ella misma ha cuidado muy discretamente de silenciar y que debería desterrarse para siempre de este mundo del arte, en el que no tienen vigencia las magnitudes físicas, el número de bombas atómicas poseídas o de goles marcados (...) Su momento presente es sin duda interesante, porque hemos sorprendido en ella una impresión de

madurez total, de haber llegado a la cima de su arte, aunque dichas las cosas así puedan intepretarse, no como una redundancia, sino como una tontería. Nos referimos en realidad a una actuación mucho más ausente de tensión, de los grandes pequeños trucos de los divos, de una preocupación por el público, que en otros momentos pretéritos. Victoria nos cantó una Manon inimitable que, a nuestro modo de ver, consiste, en este momento supremo de su arte, en servir admirablemente la escena y cantar en cada momento preciso lo que de auténtico musical hay en la partitura”. Amb tot, el crític constatava en el seu text que el Liceu era un espai massa gran per a l’exquísita sensibilitat de la soprano, la veu de la qual requereix un espai més íntim. El text també conté referències al públic, que segons Casanovas es va mostrar desconcertat. Sembla que després de sis anys d’absència de la soprano al Liceu, s’esperava una exhibició de virtuosisme “pirotècnic” que Victòria, discreta i sempre al servei de la partitura, no va voler donar. Cal pensar que si això va ser així és perquè la soprano mai es va prestar a l’exhibició fàcil i previsible. Per això es va mantenir discreta, fins i tot quan alguns la ignoraven. Li dolia, però la seva bonhomia li va impedir entrar en polèmiques estèrils. Quan el 31 de gener de 1994 el teatre de La Rambla va quedar destruït per un incendi, el plor de Victòria dels Àngels davant de les cendres i la pila de ferros retorçats era el plor de qui sent com se li ha cremat la casa. Ara, la casa dels cants que és el Liceu (i també nosaltres) ens hem vist privats de la companyia i la veu d’aquesta dona irrepetible: Victoria de los Ángeles López García.

Cloenda

Queden els discs, els records dels concerts, de les sessions d’òpera, de les converses mantingudes, de les mostres d’afecte que Victòria dels Àngels donava i mostrava als seus, als íntims: als seus dos fills Juan Enrique i Alejandro, a la seva minyona Tere, a la seva jove Helena, al seu amic argentí Jorge... queda tot això.

A nosaltres ens queda molt per agrair a Victòria: cal escriure’n una biografia llarga i minuciosa, que vagi molt més enllà del retrat que jo (amb més bones intencions que no pas resultats) vaig fer-li. Precisament, i permetin-me que acabi amb una referència personal, quan buscàvem títol per al llibre, ens barallàvem amb l’editor, el meu amic Francesc Boada, sobre quin seria més convenient. S’imposava el títol de “Lliçó de cant, lliçó de vida”, però ens vam adonar que Victòria dels Àngels, una dona senzilla, no ho hauria acceptat. Certament, va ser una mestra en moltes coses perquè molts hem après del seu art i la seva vida ha estat modèlica en dignitat i compromís. Però, precisament, la seva dignitat anava lligada a la seva senzillesa. I una persona senzilla mai acceptarà erigir-se en mestre de res ni de ningú. Finalment, doncs, ens vam posar d’acord amb el títol definitiu per a la publicació del llibre: “Victòria dels Àngels. Una vida pel cant. Un cant a la vida”. Victòria dels Àngels va cantar a la vida per fer-nos-la una mica més feliç.

Gràcies, Victòria, per la feina ben feta.

16 de febrer de 2005

*Autor del llibre *Victòria dels Àngels. Una vida pel cant. Un cant a la vida*, Barcelona, Ed. Pòrtic, 2003.